

MLADEN UHLIK¹

Primeri jezikovne politike na postsovjetskem območju

(Ukrajina, Belorusija, Moldavija in Estonija)

Izveček: Študija obravnava sociolingvistično situacijo v državah, ki so nastale po razpadu Sovjetske zveze. Glede na to, da so mnoge izmed njih prvič v sodobni zgodovini postale suverene, so morale določiti jezikovno politiko: uveljaviti nacionalni jezik in definirati politiko v odnosu do manjšinskih jezikov. Med temi ima posebno vlogo ruščina, ki je leta igrala vlogo jezika medetnične komunikacije. Pri obravnavi štirih primerov jezikovne politike vidimo, da problem presega samo jezikoslovje. Jezik je namreč pomembno orodje pri konstruiranju nacionalne identitete in ima zato simbolno vlogo. Pomemben je tudi pri vzpostavljanju odnosa do drugega.

Ključne besede: jezikovna politika, manjšine, nacionalna identiteta

UDK 82'27:323.1(4-015)

Examples of the Language Policy in the Former Soviet Republics

Abstract: The study portrays some aspects of the sociolinguistic situation in the states of the former Soviet Union. Since this is their first period of sovereignty in modern history, one of their first tasks has been to organise their language policy, that is, to promote their own national languages and define the policy on minority languages. A special problem is posed by Russian, which had been the lingua franca for years. Four examples of different language policies treated in the paper reveal that the issue goes beyond purely linguistic debates. As a key instrument of constructing the national identity, language has a symbolic function. It is also important in establishing the attitude to the other.

Key words: language policy, minorities, national identity

¹Mladen Uhlak je podiplomski študent na Institutum Studiorum Humanitatis, Fakulteti za podiplomski humanistični študij v Ljubljani, smer lingvistika govora in teorija družbene komunikacije. E-naslov: uhlik@volja.net.

V članku obravnavamo nekatere aspekte jezikovne politike na postsovjetskem območju. Mnoge bivše sovjetske republike so prvič v sodobni zgodovini postale samostojne in eden prvih načinov uveljavljanja državnosti je bila rešitev jezikovnega vprašanja. Pri tem se države na postsovjetskem prostoru od samostojnosti do danes srečujejo z naslednjimi težavami.

Prvi problem po razglasitvi samostojnosti je uveljavitev nacionalnega jezika na področjih javne rabe, kjer je v času Sovjetske zveze (v nadaljnjem v besedilu uporabljamo krajšavo SZ) prevladovala ruščina – jezik komunikacije med sovjetskimi narodi. Naslednji problem, ki se povezuje s prejšnjim, je, kakšen odnos vzpostaviti do tega privilegiranega jezika. Ruščine ni mogoče preprosto vreči s piedestala prestižnega jezika, še posebej zaradi prisotnosti in številne ruske manjšine v bivših republikah, ki je bila v prejšnji državi vajena uporabljati zgolj ruski jezik. Tretji problem je reševanje vprašanja narodnih manjšin in odnosa do njihovih jezikov, saj nobena bivša sovjetska republika ni bila homogeno poseljena z narodom, ki je po razpadu SZ postal državotvoren. V času obstoja SZ so bile republike formalno dvojezične, ruščina pa je bila v javni rabi funkcionalnejša kakor lokalni jezik.

Na vseh treh ravneh se kaže, da jezikovno vprašanje na postsovjetskem območju ni samo jezikoslovni problem, temveč ima tudi politično razsežnost. Jezik ima tako pri novih nacionalnih državah simbolno vlogo: je orodje konstruiranja državne in nacionalne identitete, ki se vzpostavlja tudi z odnosom do drugega. Tako se z jezikovno pripadnostjo vzpostavljata različnost in podobnost v odnosu do kulture in jezika drugega.

Oglejmo si, kako se je ta problematika razvijala v štirih novih državah, nastalih v evropskem delu bivše Sovjetske zveze. Obravnavali bomo primere jezikovne politike v Ukrajini in Belorusiji, ki zaradi kulturne in jezikovne bližine Rusiji omenjeno problematiko odsevata na poseben način. Primerjali ju bomo z liberalno jezikovno politiko v Moldaviji, edino romansko govorečo državo na postsovjetskem območju. Kot drug primer jezikovne politike v neslovanski postsovjetski državi smo si izbrali direktivno estonsko politiko.

Jezikovne politike omenjenih držav bomo primerjali glede na valorizacijo nacionalnega jezika v javni rabi (npr. administracija, izobraževanje, mediji) in glede na odnos do jezikov manjšinskih skupnosti (pri čemer bomo posebej pozorni na vprašanje ruske skupnosti).

UKRAJINA IN BELORUSIJA

Tako ukrajinski kot beloruski jezik in kultura kažeta številne sorodnosti in vzporednosti z Rusijo in ruščino. Zato bi se zgodovino konstruiranja dveh obravnavanih etničnih skupnosti dalo predstaviti v dveh osnovnih tokovih: ugotavljanje skupnosti in pripadnosti vzhodnoslovanskemu svetu (bližina z Rusijo) ter odkrivanje specifičnosti (neistost z Rusijo). Glede na to, da noben narod nima močne nacionalno-etnične identitete (izjema je nacionalno ozaveščena zahodna Ukrajina), se zavedni pripadniki obeh skupnosti zatekajo k jeziku pri dokazovanju svoje etničnosti.

Če se ozremo na možnosti za razvoj in promocijo obeh jezikov v sovjetskem obdobju, vidimo, da je bila najugodnejša situacija za njihovo uveljavljanje v drugem desetletju 20. stoletja, ko je Leninova politika zagovarjala pravico vseh narodov do uveljavitve maternih jezikov. V tem obdobju so se tiskali številni slovarji, slovnice in pravopisi beloruskega in ukrajinskega jezika, v Belorusiji so se prvič odprle izobraževalne ustanove s poukom v beloruščini. Do preobrata in drugačne politike je prišlo v 30. letih s Stalinom, ki je predstavil idejo o tem, da narodnosti obstajajo zgolj kot prehodno obdobje, preden se vsi narodi stopijo v veliki sovjetski narod. Po Stalinu je bilo najekonomičnejše in najracionalnejše, če bi sovjetski narod uporabljal en jezik, kar implicira ruščino.² V obeh republikah se je tudi po Stalinovi smrti nadaljevala asimilacijska politika: raba ruščine in izpodrivanje drugih dveh jezikov s področja javne rabe. V času industrializacije se je tako v Ukrajino in Belorusijo priseljevalo prebivalstvo iz drugih delov SZ, ki je uporabljalo izključno ruski jezik. Pred nacionalnim prebujanjem v 80. letih je obveljala podoba, ki spominja na politiko ruskega imperija iz 19. stoletja: beloruščina in ukrajinjščina naj bi bila folklorna jezika podeželja, medtem ko je jezik mesta in javnega življenja ruščina (izjema je vnovič nacionalno ozaveščena zahodna Ukrajina).

Nacionalno prebujanje je v obeh državah doseglo višek konec 80. let z razpadom SZ: obe sta razglasili samostojnost leta 1991. Ukrajinci so še pred tem leta 1989 z Zakonom o jezikih nacionalnemu jeziku dodelili status edinega republiškega jezika, Belorusi pa so z istoimenskim zakonom leta 1990 razglasili beloruščino za uradni jezik. V prvih letih samostojnosti je bila jezikovna politika obeh držav enaka: glavni cilj je bil zagotoviti delovanje in funkcioniranje nacionalne-

² Simonato-Kokochinka, 2004, 266; Leclerc, 2005b, 2005c.

ga jezika na vseh področjih javne rabe. Ruski jezik bi moral biti nadomeščen tudi na tistih mestih, kjer se je obdržal zaradi privilegiranega statusa v Sovjetski zvezi (strokovna področja: administracija, tehnologije, visoko šolstvo). Medtem ko se je ukrajinizacija uspešno nadaljevala v sredini 90. let (o čemer priča direktivna ukrajinska zakonodaja iz leta 1996), se je jezikovna politika v Belorusiji spremenila leta 1994 s prihodom Aleksandra Lukašenka na oblast. Po prvem Zakonu o jeziku (1991) je v Belorusiji uradni jezik le eden – beloruščina, medtem ko ima ruščina status jezika za komunikacijo med različnimi narodnostmi. Lukašenko si je s populistično potezo pridobil popularnost, ko je leta 1995 kljub kljubovanju parlamenta sklical referendum, pri čemer se je opiral na nostalgijo po sovjetskih časih. Poleg zahteve po vrnitvi zastave iz sovjetskih časov in novem gospodarskem zavezništvu z Rusijo je dobil največjo podporo na referendumu predlog, da se ruščini dodeli status drugega uradnega jezika.³

S to potezo uveljavljanje beloruščine zamenja politika “*laissez-faire*” uradnega bilingvizma, kjer je bilo državljanom prepuščeno, da se odločijo za uporabo enega od dveh uradnih jezikov. Ta se je največkrat odločil za jezik, ki ga družba višje vrednoti – torej za ruščino. Ne glede na to, koliko so verodostojni izidi referenduma iz leta 1995, po katerih se je 87 % prebivalcev Belorusije izreklo za to, da ima ruščina status uradnega jezika,⁴ nas ti rezultati napeljujejo na kompleksen problem. Po popisu iz leta 1995 se je 81 % prebivalcev te države opredelilo za Beloruse, medtem ko šteje najštevilnejša ruska manjšina 11,4 %. Dejstvo, da se je večina etničnih Belorusov odločila za uradni status ruskega jezika (kar škoduje vlogi nacionalnega jezika v javnem prostoru), potrjuje, da ni ujemanja med etničnimi in jezikovnimi skupnostmi. Tako po popisu iz leta 1999 samo 38 % prebivalcev vsak dan uporablja beloruščino.

Na enak problem naletimo v Ukrajini, ki ima tri vplivne skupnosti: ukrajinsko govoreče Ukrajince, rusofonske Ukrajince in Ruse. Tako se srečujemo s precejšnjim paradoksom, da se skoraj tri četrtine prebivalstva (71 %) opredeljujejo kot državotvorni narod,⁵ medtem ko po popisu iz leta 2000 polovica prebivalstva ne govori ukrajinsko⁶ (kar pomeni, da v javni rabi uporablja ruščino). Navkljub temu in kljub dejstvu, da ukrajinska uradna politika od volitev do volitev spremi-

³ Goujon, 2004, 46–50.

⁴ Leclerc, 2005c, tako kot vsi statistični podatki o Belorusiji v nadaljnjem.

⁵ Leclerc, 2005b, tako kot vsi statistični podatki o Ukrajini v nadaljnjem.

⁶ Zhurzhenko, 2002.

nja svoj odnos do Rusije, ruščine v Ukrajini niso nikoli priznali za drugi uradni jezik. V tem je mogoče prepoznati strah, da bi se z javnim priznanjem drugega uradnega jezika simbolno potrdila regionalna delitev med ukrajinsko govorečo in prozahodno orientirano zahodno Ukrajino ter postindustrijskim rusofonskim vzhodom, ki je bolj naklonjen Rusiji. Tako v ukrajinskem kot v beloruskem primeru se kaže, da ima raba jezika simbolno politični pomen. Sprejemanje ruščine kot drugega uradnega jezika pomeni za zagovornike kontinuiteto vzhodnoslovanske kulture, za nacionalno ozaveščene kritike pa nadaljevanje sovjetskega sveta in približevanje Rusiji. Zagovorniki ekskluzivnosti nacionalnega jezika v tem vidijo dokazovanje državitvornosti, politične neodvisnosti v odnosu do Rusije in obračanje k zahodnoevropski kulturi (kar za Lukašenka pomeni izdajo skupne slovanske tradicije).

Zaradi omenjenih političnih okoliščin v Belorusiji imata državi drugačen odnos do jezikov v javni rabi. Kljub temu da obe državi priznavata jezikovne pravice manjšinam na področjih, kjer so te strnjeno naseljene, se precej razlikujeta glede odnosa do nacionalnega jezika. V Ukrajini si uradna politika prizadeva, da bi potrdila funkcionalnost državitvornega jezika; tako je v parlamentu in na najvišjih sodiščih edini dovoljeni jezik ukrajiniščina. Glavni boj poteka na področju nižjega izobraževanja (v vrtcih in osnovnih šolah), kjer so očitne tendence ministrstva za izobraževanje, da bi v prihodnosti vsi državljani Ukrajine ne glede na to, v katerem delu države živijo in kateremu narodu pripadajo, znali in v javni rabi uporabljali ukrajiniščino.⁷

Situacija je v Belorusiji popolnoma drugačna: lahko bi rekli, da se uradno razglašeni bilingvizem spreminja v diglosijo. Tako se na primer parlament sklicuje na zakone, ki so napisani v ruščini in potem prevedeni v beloruščino. Čeprav sta na sodiščih formalno v rabi oba jezika, je bolj priporočljiva uporaba ruščine na sodnih procesih. Ruščina je tudi jezik višjega izobraževanja, ima sloves jezika šolstva in znanosti, kar zmanjšuje možnosti beloruščine na tem pomembnem področju javne rabe.

Iz primerjave jezikovne situacije v dveh državah je mogoče priti do naslednjega zaključka. Kljub temu da Beloruse in Ukrajince združuje veliko kulturnih in zgodovinskih skupnih točk, je v Belorusiji zaradi interesov političnih skupin, ki imajo politično moč, bolj kot nacionalna zavest pomembna povezanost z Rusijo,

⁷Dilger, 2001, 322.

s čimer se simbolno izraža njena vpisanost v slovanski civilizacijski prostor, ki je bil prej sovjetski. Iz ukrajinske jezikovne politike je mogoče prebrati njeno politično težnjo, da bi se oddaljila od sovjetskega prostora. To ji preprečujejo njena regionalna razdeljenost, številna rusofonska skupnost ter neujemanje med etničnimi in jezikovnimi skupinami.

Zanimivo je, da se poleg uradnega in drugega formalno (ne)priznanega jezika v obeh državah pojavlja fenomen mešanice jezikov. V Belorusiji mešanico med državotvornim jezikom in ruščino imenujejo "trjasanka", v Ukrajini pa analogen pojav označujejo s pojmom "suržik".

MOLDAVIJA IN ESTONIJA

V drugem delu članka primerjamo dva tipa jezikovnega načrtovanja in njegovega uresničevanja. Prvi primer je Moldavija, ki ima precej liberalno politiko do jezikov manjšin. Njeno nasprotje je Estonija, ki od samostojnosti (1992) dalje uveljavlja ekskluzivnosti nacionalnega jezika.

Pri Moldaviji je vredno omeniti, da je simbolno in politično razpeta med slovanskim svetom na eni strani (v Moldaviji živijo ukrajinska, ruska in bolgarska manjšina) in Romunijo na drugi strani. S to romansko sosedo je povezana do te stopnje, da je težko odgovoriti na vprašanje, ali je moldavščina narečje romunščine ali je poseben jezik. Možni odgovori imajo vedno politične konotacije. Sovjetska jezikovna politika si je namreč od 20. let prejšnjega stoletja prizadevala, da bi s slovniciami in slovarji standardizirala moldavski jezik. Dodatno ga je ločila od romunščine z zapisom v cirilici. V nasprotju z večino drugih bivših sovjetskih republik (npr. Estonije in Ukrajine) moldavščina ni imela v času SZ nikoli statusa uradnega jezika. Ruščina se je uporabljala na vseh družbenih področjih (kot so cerkev, administracija in višje šolstvo). Izobraževanje v moldavščini je bilo zgolj fakultativna opcija v osnovnem in srednjem šolstvu (tudi v teh primerih je bila ruščina drugi obvezni jezik). Na vseprisotnost dominantnega jezika v javni rabi je tako kot v Estoniji in drugih obravnavanih državah vplivalo množično priseljevanje rusko govorečega prebivalstva iz drugih sovjetskih republik v času industrializacije v drugi polovici 20. stoletja.

Moldavsko nacionalno prebujanje je doseglo višek, ko je leta 1989 moldavski parlament sprejel odlok, da bo moldavščina edini uradni jezik. Parlament se je odločil tudi, da se po 63 letih uporabe cirilice moldavščina ponovno začne pisati v latinici. Ko je leta 1991 parlament razglasil samostojnost, sta se takoj odcepili

dve avtonomni pokrajini: Pridnestrška republika z rusko-ukrajinsko večino in Gagavška avtonomna republika z gagavškim večinskim prebivalstvom. Ko se je Moldavija leta 1992 odločila, da bo branila svojo suverenost v Pridnestrški republiki, je Rusija tja poslala vojsko pod pretvezo, da bo zaščitila pravice ruske manjšine. Od sredine 90. let Moldavija nima več nobene oblasti nad uporniško republiko. Ta ima svojo vlado, svoje zakone in jezikovno politiko. Kot primer navedimo, da ima Pridnestrška republika tri uradne jezike (ruščino, ukrajinjščino in moldavščino), uporaba latinice v javni komunikaciji pa je kazniva.

Da bi Moldavija ohranila politično oblast nad Gagavško avtonomno republiko, ji je moldavski parlament leta 1995 zagotovil najvišjo stopnjo avtonomnosti (lastne simbole, zakonodajno skupščino in lokalno izvršno oblast) pod pogojem, da ne ogroža integritete moldavske države. Omenimo, da ima status, podoben Gagavški avtonomni republiki, Krimška avtonomna republika v Ukrajini, kjer sta uradna jezika poleg ukrajinjščine tatarski in ruski jezik.

Drugače kot Moldavija in Ukrajina, ki sta regionalno razdeljeni in v boju za ohranitev celovitosti dovoljujeta avtonomni status republike glavnim manjšinam, je Estonija premajhna, da bi si lahko dovolila tako politiko. Gre namreč za državo, ki je po številu prebivalcev (1,6 milijona) ena najmanjših bivših sovjetskih republik.⁸ Razmerje med estonsko večino (61 %) in slovanskimi manjšinami (Rusov 29 %, Ukrajincev 3,1 %, Belorusov 1,8 %) je primerljivo z Moldavijo (60 % Moldavcev, 13,7 % Rusov, 12,8 % Ukrajincev, 2 % Bolgarov).⁹ Pri tej primerjavi sta pomembna dva demografska podatka. Prvič, estonska etnična skupnost je manj številna v Estoniji, kakor je moldavska v Moldaviji (984.000 Estoncev : 2.500.000 Moldavcev), drugič, v obravnavani baltski državi manjšine niso teritorialno kompaktno naseljene in je ruska skupnost najprisotnejša v velikih mestih – bivših industrijskih centrih (kot sta Talin in Tartu).

V nasprotju z Moldavijo Estonija izvaja izrazito direktivno jezikovno politiko uveljavljanja nacionalnega jezika. Razloge za to je mogoče prepoznati v maloštevilnosti državotvornega naroda in v geopolitičnem dejavniku – Estonija ima največjo kopensko mejo z Rusijo. V Moldaviji, Belorusiji in Ukrajini je veliko številno pripadnikov državotvornega naroda, ki sploh ne govorijo maternega jezika ali pa ga vsaj ne uporabljajo v javni komunikaciji, v nasprotju s temi narodi se pri Es-

⁸ Leclerc, 2005d, tako kot drugi statistični podatki o Estoniji.

⁹ Leclerc, 2005a, tako kot drugi statistični podatki o Moldaviji.

toncih ujemata materni in uradni jezik. Tako se v estonskem primeru zaradi maloštevilnosti, izrazite direktivne politike in posebnega neindoevropskega jezika (ki sodi v uralško jezikovno družino) skladata etnična in jezikovna vodilna skupina.

Medtem ko si Ukrajina z direktivno jezikovno politiko prizadeva za potrditev specifičnosti in različnosti svoje identitete v odnosu do bližnje Rusije, je cilj uveljavljanja estonskega jezika na prvem mestu političen – potrditev estonske suverenosti. Estonija je med sovjetskimi državami posebna tudi zaradi tega, ker je bila med letoma 1918 in 1940 samostojna država zunaj Sovjetske zveze, kar je vplivalo na močno nacionalno ozaveščenost po osamosvojitvi leta 1992.

V Moldaviji močna slovanska skupnost (ki je socialno in politično vplivnejša kot rusofonsko prebivalstvo v Estoniji) obstruira vsak predlog uveljavljanja državotvornega jezika, tako da je edino mogoča kompromisna in liberalna jezikovna politika. Moldavska ustava iz leta 1994 ne zahteva od državljanov, da bi znali in uporabljali uradni jezik. Edini državljan, od katerega zakoni zahtevajo znanje moldavskega jezika, je predsednik (po Zakonu o volitvah predsednika iz leta 2000).

Po estonski ustavi iz leta 1992 je uradni jezik države in vseh krajevnih skupnosti (kar je pravni izraz za manjšine) estonščina. Kljub temu, da je Estonceve samo 61,5 %, imajo vsi manjšinski jeziki status tujega jezika. Pripomnimo, da je v Moldaviji in Belorusiji ruski jezik formalno ohranil status iz sovjetskih časov – je jezik za komunikacijo med narodi.

Po osamosvojitvi so v Estoniji državljanstvo avtomatično pridobili samo tisti, katerih predniki so živeli pred letom 1940 v tej državi. Za vse druge je bil obvezen test iz estonskega jezika.

Realizacija tovrstne dosledne direktivne in asimilacijske politike zahteva finančna sredstva, ki si jih revnejše države, kot sta Moldavija in Belorusija, ne morejo privoščiti. Moldavija na formalni ravni na vseh področjih javne rabe jezika dovoljuje manjšinam optimalne pravice. To v praksi pomeni, da se zaradi kadrovskega in finančnega pomanjkanja liberalna politika do manjšin reducira na rabo ruščine (jezika za medetnično komunikacijo) in moldavščine. Ruščina je tako podobno kot v Belorusiji jezik, ki je v moldavskem parlamentu in na sodiščih pogostejši od uradnega državotvornega jezika. V osnovnem šolstvu naj bi bila vsakemu posamezniku zagotovljena pravica, da si izbere jezik učenja. Toda leta 2001 je bil kljub protestom prosvetnih delavcev sprejet zakon, da ruščina na vsem mol-

davskem ozemlju postane obvezni jezik. To vpliva na zmanjševanje poučevanja angleškega in francoskega jezika, kar potrjuje moldavsko povezanost z ruskim interesnim območjem in resignacijo nad dejstvom, da je država daleč od evropskih integracijskih procesov.

Drugače kot v Moldaviji poteka v Estoniji od leta 1992 projekt uveljavljanja državotvornega jezika, kar pomeni, da je jezik parlamenta, vojske, državne administracije in vseh institucij na državni ravni izključno estonščina. To vztrajanje je mogoče ponazoriti s primerom imena parlamenta Riigikogu, ki se po Zakonu o jeziku (1992) ne sme prevajati v druge jezike in se mora tudi v jezikih manjšin, ki uporabljajo cirilico, zapisovati v latinici.¹⁰

Estonija formalno dovoljuje manjšinam kulturno avtonomijo na ozemljih, kjer so strnjeno naseljene,¹¹ kar pomeni pravico do uporabe jezika v interni administraciji, v zasebnih podjetjih in pravico do organizacije medijev v tujih/manjšinskih jezikih. Komunikacija med manjšinskimi skupnostmi in državo mora vedno potekati v estonščini. Če se estonski delavec znajde v zasebnem podjetju, ki je last predstavnikov manjšin, mora komunikacija z njim potekati v uradnem jeziku.

Kar se tiče izobraževanja, je na osnovnošolski in srednješolski ravni mogoča raba jezika manjšin, pri čemer je estonščina vedno obvezni predmet. V zadnjem času več estonske mladine govori angleško kot rusko, kar je posledica spodbujanja učenja "evropskih" jezikov v osnovnem in srednjem šolstvu ter umikanja ruščine iz šolskih programov. Treba je vedeti, da je tako v Estoniji kot v drugih bivših sovjetskih državah bila ruščina jezik znanosti in visokega šolstva. To je eden od razlogov, da odločitev o umiku ruskega jezika iz univerzitetnega izobraževanja še ni uresničena (na tem mestu naj bi jo sčasoma zamenjala angleščina).

Pri predstavitvi estonske jezikovne politike omenimo, da se ta ne sklada s *Konvencijo o zaščiti narodnih manjšin*, ki jo je baltska država podpisala leta 1997 kot članica Sveta Evrope. Zato je pogosto slišati kritike na račun pomanjkanja pravice do svobodne rabe manjšinskih jezikov v javni rabi v Estoniji.

Estonija je za razliko od Ukrajine, Moldavije in Belorusije leta 2004 postala članica EU. Odprto ostaja, ali bo članstvo v evropskih in atlantskih zvezah zmanj-

¹⁰ Omeniti je treba, da sovjetske oblasti niso vsilile rabe cirilice v 30. letih samo baltskim narodom, Gruzincem in Armencem.

¹¹ Edini primer kompaktno naseljene manjšine je v Estoniji severovzhod, poseljen z rusko manjšino.

šalo občutek ogroženosti pred veliko rusko sosedo. V tem primeru bi bilo mogoče pričakovati, da se bo estonska asimilacijska politika spremenila v smeri integracije tudi tistih, ki ne pripadajo državotvorni etnični skupnosti. Zaradi gospodarske rasti in visokega standarda v primerjavi z drugimi bivšimi sovjetskimi republikami ter članstva v EU bi namreč oblikovanje širše estonsko-ruske identitete in integracija bila tudi v interesu rusofonske skupnosti.

SKLEP

Ko razpadejo velike državne skupnosti, kot je Sovjetska zveza, ki so prej obsegale območje z enotno jezikovno politiko, se periferne države, nastale na tem območju, znajdejo v praznem prostoru. V novih nacionalnih državah se po samostojnosti jezikovna politika zjva na zoperstavljanje bivši politiki oziroma bivšemu dominantnemu jeziku. Tako tukaj prihaja do konstruiranja jezikovne in narodne identitete po negativnem principu – z zanikanjem preteklega (sovjetskega in ruskega) in z razglasitvijo novega (državotvorni jezik – uradni jezik). To je izhodiščna točka pri vseh obravnavanih državah.

Toda od trenutka, ko je treba definirati pozitivno politiko do rabe jezika v javni rabi in odnos do manjšinskih skupnosti, se rešitve omenjenih držav zaradi različnih političnih kontekstov in možnosti razlikujejo. Estonija izvaja direktivno jezikovno politiko uveljavljanja jezika v javni komunikaciji, kar Moldaviji zaradi političnih in finančnih problemov ne uspeva. Popolnoma drugačen primer je Belorusija, kjer se je vladajoča družbena skupina odpovedala, da bi v javnem prostoru dala prednost beloruščini. Kljub temu se zdi, da je tako opuščanje uveljavljanja nacionalnega jezika zgolj začasno. Težko si je namreč predstavljati, da se nacionalna država odreče jeziku, ki ima pomembno simbolno funkcijo. V trenutku nastanka nacionalnih držav je eden ključnih trenutkov vzpostavljanja narodne identitete (Ukrajina) ali politične suverenosti (Estonija) ravno uveljavljanje nacionalnega jezika. Toda ali o usodi jezika in jezikovni politiki res odločajo sami narodi?

Odločitve o urejanju prostora javne komunikacije so bile v 90. letih pogosto bolj odvisne od družbenih skupin, ki so v tistem trenutku imele politično in gospodarsko moč. Tako te največkrat odločajo o tem, kateri bo uradni jezik (Moldavija, Belorusija, Ukrajina), v kateri pisavi bo zapisan (Pridnestrška republika) in kakšen bo odnos do drugih manjšinskih jezikov (Estonija). Iz tega je razvidno, da je vprašanje jezikov v rabi bolj politična odločitev kot volja naroda ali plod razmišljanja jezikoslovcev.

BIBLIOGRAFIJA

Calvet, L.-J. (1999): *La guerre des langues et les politiques linguistiques*, Hachette Littératures, Paris.

Dilger, J. B. (2001): "Ukrajinski jezik v Ukrajini po desetih letih odvisnosti", *Slavistična revija* 4, 315–325.

Goujon, A (2004): "Bilinguisme et populisme en Biélorussie", v: Sériot et Tabouret-Keller, *Le discours sur la langue sous les régimes autoritaires*, Cahiers de l'Institut de linguistique et des sciences du langage, Lausanne, 45–62.

Leclerc, J. (2005a): "Moldavie", v: *L'aménagement linguistique dans le monde*, Québec, TLFQ, Université Laval, <http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/europe/moldavie.html>.

Leclerc, J. (2005b): "Ukraine", v: *L'aménagement linguistique dans le monde*, Québec, TLFQ, Université Laval, <http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/europe/ukraine.html>.

Leclerc, J. (2005c): "Biélorussie", v: *L'aménagement linguistique dans le monde*, Québec, TLFQ, Université Laval, <http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/europe/bielorussie.html>.

Leclerc, J. (2005d): "Estonie", v: *L'aménagement linguistique dans le monde*, Québec, TLFQ, Université Laval, <http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/europe/estonie.html>.

Sériot, P (1982): "Pourquoi la grande langue russe est-elle grande?", *Essais sur le discours soviétique* 4, 57–92.

Simonato-Kokochkina, E. (1982): "Alphabet chauvin ou alphabet nationaliste?", v: Sériot, Tabouret-Keller, *Le discours sur la langue sous les régimes autoritaires*, Cahiers de l'Institut de linguistique et des sciences du langage, Lausanne, 261–275.

Zhurzhenko, T (2002): "Language Politics in Contemporary Ukraine: Nationalism and Identity Formation", *IWM Junior Visiting Fellows Conferences XII/2*.